

KDAJ K LOGOPEDU?

ali

zakaj »počakajmo in bomo videli« ni vedno najboljša odločitev

Dolge čakalne vrste v logopedskih ambulantah po Sloveniji, kažejo tudi na to, da je govorno-jezikovnih težav vse več. Razlogi za to so različni. S čim se v resnici ukvarjamo logopedi ter kdaj pri nas poiskati nasvet?

Prepoznavamo in skušamo odpraviti komunikacijske, jezikovne in govorne težave. **Govorne napake** so tiste, po katerih smo logopedi najbolj poznani, torej težave z izgovorom glasu /R/, šumnikov itd.. **Jezikovne in komunikacijske motnje** pa so tiste, ki so v resnici zaskrbljujoče in ki lahko znatno vplivajo na otrokovo kvaliteto življenja tudi v odraslem obdobju. Z jezikovno motnjo opredelimo tiste otroke, ki imajo manj besedišča kot bi ga pričakovali, se besed težje spomnijo, imajo težave pri tvorjenju povedi, težje razumejo zgodbe, navodila. S komunikacijsko motnjo pa opredelimo tiste otroke, ki so manj spretni v komunikaciji z drugimi (redkeje vzpostavijo očesni kontakt, komunikacijo uporabljajo zgolj za izražanje svojih želja, se težje vključijo in vztrajajo v pogovoru).

Na naslednjih straneh odgovarjam na nekaj najbolj pogostih vprašanj staršev ter podajam nekaj predlogov, kako spodbujati govorno-jezikovni razvoj v posameznem starostnem obdobju.

Kako vem, da ima moj otrok govorno-jezikovne težave?

V pomoč vam je lahko spodnja tabela.

STAROST	OPOZORILNI ZNAKI
Od rojstva do 6 meseca	<ul style="list-style-type: none">- Otrok se ne odziva na zvoke.- Ne vzpostavlja očesnega kontakta.
Pri 12 mesecih	<ul style="list-style-type: none">- Ne kaže s prstom, pomaha »pa-pa«.- Ne beblja, čeblja.- Se ne odziva na svoje ime.- Ne išče kontakta z drugimi.
Pri 18 mesecih	<ul style="list-style-type: none">- Ima manj kot 20 besed.- Govor se slabša.- Ne pokaže »kje je medo, skodelica, piškot« itd.- Ne kaže zanimanja za okolico, ljudi.
Pri 2 letih	<ul style="list-style-type: none">- Besed ne povezuje v dvo-besedne povedi »To avto. Mami sok.«- Govor je zelo slabo razumljiv, tudi staršem.
Pri 3 letih	<ul style="list-style-type: none">- Neznanci ga razumejo manj kot polovico povedanega.- Uporablja le nekaj glagolov, ne pa pridevnikov in predlogov.- Ne oblikuje tro-besednih povedi.
Pri 4 letih	<ul style="list-style-type: none">- Težko začne poved, ponavlja zloge in besede.- Uporablja kratke, enostavne povedi.- Ne zna pripovedovati o dogodkih iz bližnje preteklosti.- Večine glasov še ne izgovarja.
Pri 5 letih	<ul style="list-style-type: none">- Besed se težje spomni.- Povedi imajo veliko slovnični napak (napačen besedni red, skloni, izpušča veznike, predloge).- Besed ne zmore pravilno ponoviti.- Težje sledi skupinskim navodilom ali daljši zgodbi.

Na morebitna odstopanja vas bo morebiti opozoril tudi otrokov vzgojitelj/vzgojiteljica, pediater. Z namenom zgodnjega odkrivanja morebitnih težav pa v sklopu sistematskega pregleda pri 18 mesecih dobite tudi *Vprašalnik za starše dojenčkov in malčkov*. Prav tako so v okviru sistematskega pregleda pri petih letih vsi otroci vabljeni na preventivni logopedski pregled.

Zakaj je sploh pomembna zgodnja obravnava? Ali ni pred 5-letom čisto prezgodaj za obisk logopeda? Sosea mi je povedala, da je prijatelj njenega dedka prav tako spregovoril pozno, šele pri treh letih. Bomo pa še mi malo počakali.

Seveda lahko počakate. Nihče vas ne more prisiliti v nasprotno. Navajam nekaj aktualnih dognanj na tem področju:

- 50-70% otrok z zakasnelim GJR pri 24m, ki so bili vključeni v obravnavo, naj bi ujelo vrstnike, 82% malčkov ki so kasnili v GJR pri 32 m, je imelo jezikovne težave še pri 6-ih letih. Torej je vrstnike ujelo le še 18% otrok (Hawa idr., 2014; Capone Singleton, 2018).
- 70-80% otrok, ki kasnije v govorno-jezikovnem razvoju, v obdobju med 18 in 30 mesecem, ujame svoje vrstnike na področju jezika in govora, 20-30% pa ne. Kasneje imajo lahko tudi težave z branjem in pisanjem (Dale, Price, Bishop, Plomin, 2003).

Zaenkrat še ne moremo napovedati, kateri otrok bo svoje vrstnike ujel in kateri ne. Z zgodnjo obravnavo pa izkoristimo plastičnost možganov ter kritično obdobje za razvoj jezika, kar pomeni, da z manj napora, dosežemo večji učinek. Vložite torej manj časa in denarja, dobite pa več. Ugodna ponudba! Hkrati pa dolgoročno spodbudimo razvoj jezikovnih sposobnosti, ki vplivajo tudi na druga področja življenja (branje, socialne spretnosti, vedenje, izvršilne funkcije).

Ali to pomeni, da moram k logopedu, ker moj 3-letnik še ne izgovarja glasu /R/?

Nikakor ne. Sledimo sledečim smernicam:

- med 3. in 3,6 letom so povsem pravilno izgovorjeni: P, B, T, D, K, G, M, N, J, F, V, H, A, E, I, O, U šumniki, sičniki so lahko še nejasni
- S, Z in C: pri 4,6 let
- Š, Ž in Č: pri 5,6 letih
- glas L se razvije do 4. leta
- glas R se pojavi med 4. in 5. letom

Moti me, ker moj 4-letni otrok še ne izgovarja vseh glasov pravilno, zato ga redno popravljam, ko se pogovarjava in spodbujam naj pove /R/ pa tudi /Š,Ž,Č/. Pravijo, naj tega ne počnem. Zakaj?

Pravilo je enostavno: ko otrok zmore povedati določen glas, ga tudi pove. Preden pa je otrok sposoben glas povedati pravilno, je popravljanje jalovo delo. Lahko pa ima celo negativne posledice – pridobimo napačno izreko glasov (npr. »koroški /R/), ki je za izgovor lažji. Zato svetujemo, da otroka ne popravljate v govoru, za njim le pravilno ponovite, ker s tem krepite slušno zavedanje glasov.

Kaj pa ko se pojavi nenadno jecljanje, tako rekoč »čez noč«?

V starosti treh let se pogosto pojavijo zatikanja (ponavljanje besed, delov besed, uporaba mašil), ki običajno samodejno izzvenijo. Pomembno je, da ob tem pravilno odreagirate in

otroka ne usmerjate na ta zatikanja; pogosto se jih namreč še ne zavedajo. Poskusite umiriti dnevni ritem, napovejte dejavnosti, ne govorite „govori počasi“ ali „sprosti se“; raje vi govorite počasneje. Če je zatikanj veliko, organizirajte aktivnosti, v katerih je potrebno manj govora (pantomima, risanje, gibalne aktivnosti). Pomaga tudi petje.

Če se ob jecljanju pojavijo **tiki** in **napetost**, če jecljanje v nekaj mesecih ne izzveni, poiščite nasvet logopeda.

Kako pa naj potem spodbujam otrokov govorno-jezikovni razvoj?

Podajam nekaj predlogov za različna starostna obdobja.

Od rojstva do 2 leta

- Približamo se mu z obrazom, vzpostavimo očesni kontakt.
- Otrok si zapomni več, če pripovedujemo o stvareh, na katere je otrok že osredotočen (npr. medo v knjigi).
- Otroci dobijo največ besedišča preko vsakodnevnih rutin (kohanje, oblačenje, hranjenje). Takrat običajno vedno uporabljamo enako besedišče, povedi.
- Otroku ponudimo izbiro med dvema stvarima (npr. igračkama) »Boš avto ali kocke?«. S tem ga spodbudimo, da poimenuje željeno.
- Širjenje otrokove povedi. Ko otrok pokaže lutko in reče »spi,« vi ponovite za njim in rečete »punčka spi.« Tako otroku ponudite model, kako bi še lahko rekel.
- Ne zahtevajte, da ponavlja za vami. Lahko pa vi pravilno ponovite za njim.
- V tem času otroke najbolj zanimajo kartonke, igralne knjige z živalmi, vozili ipd..

Od 2 do 3 leta

- Branje zgodb, ki govorijo o dogodkih, s katerimi se otrok vsakodnevno srečuje. Tako bo lažje razvijal razumevanje sestavljenih povedi, časovno zaporedje.
- Otroci želijo pogosto branje iste zgodbe – ugodite mu. Tako se uči nove uporabe besed, ki jih že pozna. Njegovo željo lahko izkoristite tudi za to, da sam nadaljuje zgodbo. Lahko se namenoma zmotite.
- Širjenje povedi.
- Preden se otrok prvič sreča z nečim (npr. gre v kino), se doma lahko pogovorite o tem, kako bo potekalo. Ko boste tam, mu razložite, kaj se dogaja. Preden odidete, se lahko še enkrat spomnite, kaj vse ste videli, kaj se je dogajalo.

Od 3 do 4 leta

- Če določene besede/povedi še ne izgovori pravilno, ga ne popravljajte. Besedo/poved samo pravilno ponovite.
- Če se v govoru pojavi zatikanje (podobno jecljanju), ga ne opozarjajte na to!
- Vzemite si čas za pogovor z otrokom.
- Bodite dober govorni model – poslušajte ga, ko govori; pokažite zanimanje, ne skačite mu v besedo.

Od 4 do 5 leta

- Opisujte dogodke v vašem življenju. Predvsem tiste, ki vsebujejo problem, način reševanja in rešitev.
- Izbirajte zgodbe, ki bodo vsebovale vzročno-posledični koncept.
- Otroka sprašujte, dajajte mu naloge, kjer razmišlja in sam pride do odgovora.
- Berite pesmice z rimami.
- Skupaj rešujte uganke.

Od 5 do 6 leta

- Spodbujajte otroka, da samostojno opiše slike in dogajanja na njej.
- Pogovarjajte se o letnih časih, imenih mesecev, dni v tednu.
- Spodbudite ga, da opiše dogajanje v vrtcu.
- Igrajte se z glasovi, rimami, iščite besede na določen glas.
- Otrok naj išče besede na določen glas, prireja rime, določa prve in zadnje glasove v besedi.

Nič ne pomagajo vsi nasveti, če si ne vzamete časa za vašega otroka. Veliko prijetnih pogovorov vam želim.

Larisa Zupanič, mag. prof. logopedije in surdopedagogike

Navedeni viri:

Capone Singleton, N. (2018). Late talkers: Why the wait-and-see approach is outdated. *Pediatric Clinics of North America*, 65(1), 13-29.

Dale, P., Price, T., Bishop, D., in Plomin, R. (2003). Outcomes of early language delay: I. Predicting persistent and transient language difficulties at 3 and 4 years. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 46, 544-560.

Hawa, V.V. in Spanoudis, G. (2014). Toddlers with delayed expressive language: An overview of the characteristics, risk factors and language outcomes. *Researches in Developmental Disabilities*, 35, 400-407.